

Lőrinc Nikol és Farkas Ignác a Bölcs Náthánban

Szemes Béla

A Bölcs Náthán című évadnyitó bemutatóról

Szép gesztus és üdvözölhető törekvés, amikor születésnap ajándékként (az idén harminc éves a zalai teátrum) egy színház alkotóközössége a megalakulását követő időszak (1986 októberében Ruszt József rendezésében mutatták be Lessing drámáját) színháztörténeti sikernek minősített darabját tűzi műsorára. Noha vitathatatlan, hogy a dráma több mint két és fél évtizeddel ezelőtti – kitűnő rendezői koncepcióra és kiváló színészi teljesítményekre épülő – színpadra állítása országosan is valódi színházi csemegének számított, természetesen nem jelenti azt, hogy a két bemutató rendezői interpretációjának összehasonlítása vagy azok hatásértékének elemzése volna a feladatunk. Lessing darabjának filozofikus tartalmában jól elkülöníthető, bár nem vakbuzgóságában a másikkal szemben türelmetlenséget tanúsító és dogmatikus eszméket hirdető, egyistenhitre épülő három markáns vallási irányzat – a keresztény, a zsidó és a muzulmán – „együttélése” jelenik meg. Ennek okán is érdemes utalnunk arra, hogy a XVIII. században élt, a német felvilágosodás korabeli drámairodalom meghatározó alakjának számító szerző, jóllehet parabolisztikus célzattal, mégiscsak ún. történelmi

drámát írt: darabjának cselekménye a XII. század végi Jeruzsálemben, a történetileg hitelesíthető keresztes háborúk (kiélezett vallási küzdelmek) idején játszódik. A Bölcs Náthán azonban – igaz címében zsidó főszereplőjének nevét viseli – mégsem politikai vagy vallási indíttatású tragédia, esetleg vitadráma, mert a különböző vallások hittételeinek, világképének ütköztetése helyett a humánus jócselekedetek, gesztusok (a templomos lovag megmenti a zsidó neveltetésű Recha életét; a zsidó Náthán elnyeri Szaladin szultán rokonszenvét; a lovag nem szolgáltatja ki a keresztény leányt zsidónak nevelő címszereplőt) határozzák meg a cselekményét. „Barátokká kell hogy legyünk mi. / Kell, bármiként megvesd a népemet. / Népünket önmagunk választjuk-e? / S népünk mi volnánk? Mit tesz az: a népünk? / Zsidó s keresztény talán előbb zsidó / S keresztény semmint ember? Ah, ha benned / Ismét egy olyat nyerék, akinek / Elég, hogy ember!” – mondja Náthán a keresztény templomosnak, megalapozva barátságukat (Zichy Antal fordítása, 1878).

Az emberi játszmákban meghúzódó drámai konfliktushelyzetek nem válnak erőteljessé, mert

epikus jellegű dialógusokban, példabeszédben (Náthán elbeszélése a három gyűrűről Szaladinnak), illetve a befejezés „meseszerűségében” feloldódnak, ezért a(z) (Shakespeare-i dramaturgiát és drámai verselést példaképnek tekintő) öt felvonásnyi darabnak nincs tragikumba forduló eseményszála. Lessing drámájának „kevés” a külső (látható) cselekménye, a szereplők cselekedetei inkább szóbeli megnyilvánulásaikban, mint gyorsan változó aktív cselekedeteikben, konkrét „tett-váltásaikban” érhetőek tetten. Ezért a Bölcs Náthán színpadi formanyelvre történő alkalmazása elsősorban a „könyvdrámákra” jellemző irodalmi/filozofikus nyelvhasználat, az erőteljes szövegközpontúság látványra formálását követeli meg a rendezőtől.

Éppen emiatt a XVIII. század utolsó harmadában írott darab színrevitele – nemcsak a benne rejlő és aktuálpolitikai aspektusból koronként vitát kiváltható értelmezhetősége folytán – sajátos kihívást jelent.

A Hevesi Sándor Színházban évadnyitó előadásként bemutatott Lessing-művet (Lator László 1966-os fordítása) Csiszár Imre rendezésében láthatta a közönség, aki rendkívül puritán módon – Duró Győző dramaturg nyilvánvalóan ügyes

„szövegágásai” segítségével – vitte színpadra a drámát. A kevés helyszínű, különösebb díszletelemek helyett inkább csak jelzésértékű eszközöket és jelmezeket (az előbbi a rendező, a szereplők ruházata Szakács Györgyi munkája) alkalmazó rendezés többnyire megbontotta a játéktér szimmetriáját: a fontos események a színpad jobb vagy bal oldalára helyeződtek. A néző gyakran indokolatlanul nagyra, „kitöltetlennek” érezhette a színteret a személyekhez képest: bár funkciója az idő és tér végtelenségének szimbólumaként is értelmezhető. (Ebből a nézőpontból sokkal kietlenebb. „elidegenítőbb” volt a ruszti rendezéshez képest.)

Ugyanakkor Csiszár Imre értelmezése, amennyiben a darab hagyományát követve nem a vallási eszmék küzdelméről, hanem a bármilyen transzcendens dimenziókon felülemelkedni tudó emberről szolt. Egy valamiben azonban biztosan új értelmezését adta Lessing művének: megteremtette az önmagával és sorsával őszintén szembenéző, lelkiileg vívódó, illúzióival kegyetlenül leszámolni kívánó, ám az életvitelében, emberi kapcsolataiban valóban józanul ítélő, bölcs Náthán színpadi figuráját.

A jelenetekre tagolódo, nem könnyű cselekményű

Besenczi
Árpád
és
Lupaneszku
Vivien

darabban Szaladin szultán alakját Besenczi Árpád formálta meg. Ismét örülhettünk annak, hogy Besenczinek, a színésznek újabb karakterteremtő képességét ismerhettük meg. Náthán szerepét Farkas Ignác játszotta, akinek színpadi alakítása teljes egészében megfelelt a rendező megálmodta címszereplő habitusának.

Külön értékelhető Besenczi és Farkas Ignác teljesítményében, hogy az eredeti szereposztásban nem szerepelve, „beugróként” tanulták meg szerepüket.

Mihály Péter (az ifjú Templomos) alakítása ugyancsak dicsérhető, a különböző darabokban látott szerepeiben nyújtott játéka mindinkább meggyőző tehetséges színészi képességeiről. A mű – talán habitusában „legkeményebb” figurája a jeruzsálemi Pátriárka, akinek szerepét Balogh Tamás játszotta el. Számára igazán találóak az effajta, határozott személyiséget takaró szereposztások, hiszen az epizódszerep ellenére most is frappánsan, magabiztosan keltette életre az egyházi vezető alakját.

A női szereplők közül mindenképpen kiemelhető Nemes Wanda (Recha) hiteles, érett színpadi alakítása. Mellette dicséretes Lupaneszku Vivien sok mozgást kívánó játéka és Lőrincz Nikol (Daja szerepében mutatott) teljesítménye is.

Az egerszegi színház évfordulóra készült Bölcs Náthán című produkciója nem ígér könnyű előadást, de méltó megalapozást és kezdetet jelentett az évad további bemutatóinak sikeréhez.

